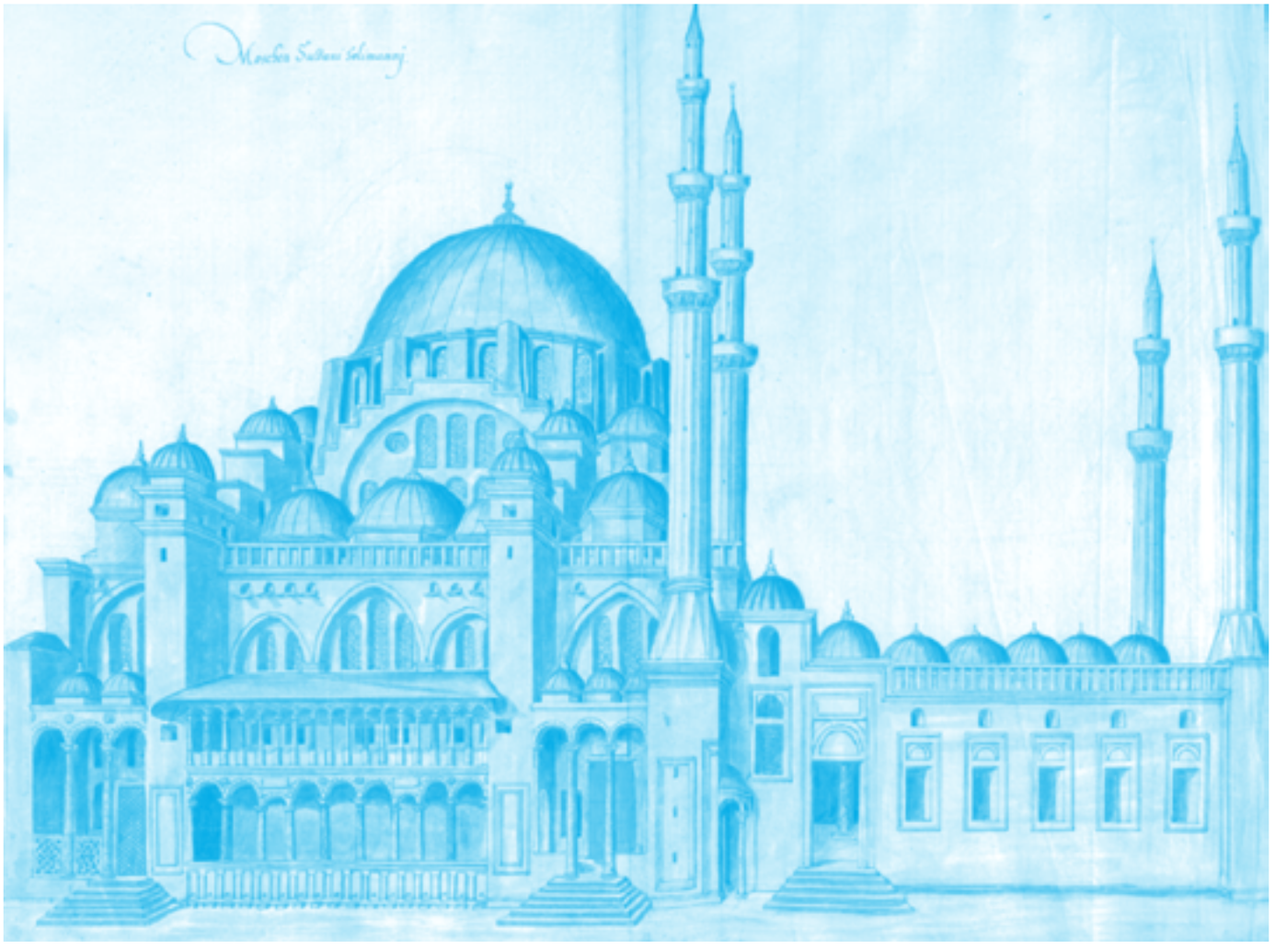

Süleymaniye Câmii Gravürü

Dublin'deki The Library of Trinity College'de bulunan bir gravürde, minare önündeki sundurma detayı dikkat çekicidir.

Doç. Dr. Aziz DOĞANAY*

Koca Sinan'ın Üç Büyük Eserinde Rahmet Olukları: **Çörtenler**

Bu çalışmada Mimar Koca Sinan'ın (1489-1588) üç büyük eseri Şehzade (1548), Süleymaniye (1558) ve Selimiye (1574) câmileri özelinde Türk mimarisinde yağmur olukları meselesi ele alınacaktır. "**Yağmur olukları**", diğer meşhur adıyla "**çörten**"ler, yapıların damlarına düşen kar ve yağmur sularını kanallarda toplayarak, duvar temellerinden uzağa akıtmaya yarayan, duvar başlarına ve saçak kenarlarına konulmuş ekseriyetle mermer veya taştan yapılmış oluklardır. *(Şekil 1, 2, 3)*

Bazı yörelerin halk ağızında ve sanat tarihi dilinde, binaların yağmur sularını uzağa akıtmağa yarayan oluklara "çörten" adı verilmiştir. Türk Dil Kurumu'nun *Tarama Sözlüğü*'nde su oluğu veya çörten karşılığında "çörlen"[1], *Kamûs-ı Türkî*'de de "çörtün – **چورتون**" tabirleri yer

(Resim 1)

almaktadır[2]. *Risâle-i Mi'mâriyye*'de yağmur oluğu şu şekilde tarif edilmiştir: "mîzab - **ميزاب** muarreb'dir [Arapçalaşmış], Fârisîde yine mîzab - **ميزاب** ve navdân - **ناودان** Türkîde oluk - **اولق** demektir"[3]. Yine *Risâle-i Mi'mâriyye*'de "mizab-ı rahmet" olarak adlandırılan[4] Kâbe'nin altın oluğundan söz ederken "*O zer oluk harem-i pâke bâm-ı fevkınden/ Sehâb-ı sakf-ı felek gibi oldu rahmet-bâr*"; denmesi[5] bize "rahmet oluğu" kavramını düşündürdü ve çalışmanın başlığını İslam kültürüne uygun olarak "rahmet olukları" şeklinde oluşturduk. *(Resim 1)* Günümüz Kâbe-i Muazzama'sındaki oluk, üzerinde isimlendirmesi, yaptıranı ve üretim tarihi belli olan bildiğimiz yegâne eserdir, burada da oluk için

1 ***XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*** c. II, Ankara: TTK Basımevi 1965, s. 956.

2 Şemseddin Sami, ***Kamûs-ı Türkî,*** Dersaadet. İkdam Matbaası, 1317, s. 519.

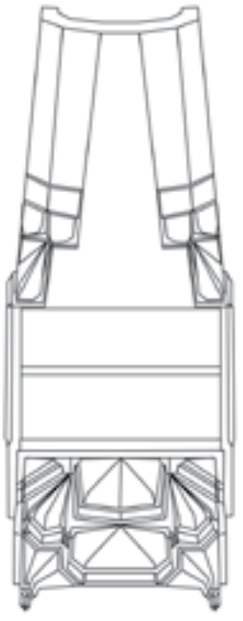
3 Ca'fer Efendi, ***Risale-i Mi'mâriyye,*** Aydın Yüksel (haz.), İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2005, s. 105.

4 Muhammed Hamidullah, "İslam'da Hac" M. Akif Aydın (trc), ***İslam Tetkikleri Dergisi,*** c. VIII, Sy. 1-4, 1984 İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 157; Ahmet Özel, "Altınoluk", ***DİA***, c. II, s. 537.

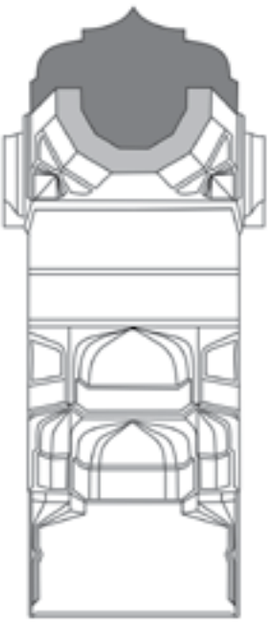
5 Günümüz Türkçesiyle *"O altınoluk üstteki çatıdan tertemiz hareme gök kubbenin bulutu gibi rahmet yağdırırdı"* Ca'fer Efendi, ***Risale-i Mi'mâriyye,*** s. 79.

*Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

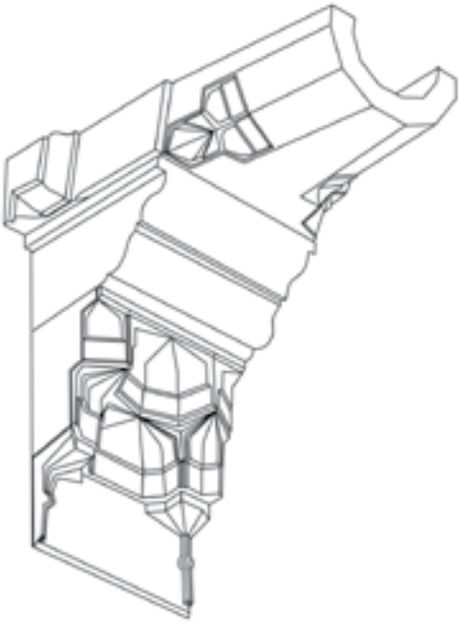

Şekil 1

Şekil 2

Şekil 3

Şekil 1: Edirne Selimiye Camii Batı Cephesi Rahmet Oluklarından Biri (Alttan Görünüş)

Şekil 2: Edirne Selimiye Camii Kıble Yönü Rahmet Oluğu (Önden Görünüş)

Şekil 3: Edirne Selimiye Camii Kıble Yönü Rahmet Oluğu (Alt Yandan Görünüş)

Resim 2

Resim 3

Risâle-i Mi'mariyye'deki gibi "mîzab" deyimi kullanılmıştır[6]. Çörten kelimesiyle ilgili bir tabir olarak Türk Dil Kurumu'nun *Tarama Sözlüğü*'nde, ileri doğru su fışkırtmak anlamında "çöğdürmek" kelimesi kullanılmıştır[7]. Çörten kelimesi "çöğürten" kelimesinin kısaltılmasıyla galat-ı meşhur olmuş gibi görünüyor. Bununla birlikte bazı çağdaş etimoloji sözlüklerinde çörten kelimesinin Ermeniceden geldiği ileri sürülmüştür[8].

Biz bu çalışmamızda, Türk kültüründe "çörten"in, Batı kültüründe ve sanat tarihi dilinde kendisine yüklenen mitolojik anlamlardan daha farklı bir mana taşıdığına inanarak bu olukların taşıdığı sembolik anlamın Batıdaki gibi şeytanî değil rahmanî olduğuna dikkat çekmek istedik. Bu yüzden çörten tabiri yerine "rahmet olukları" ifadesini öne çıkardık. Çünkü Anadolu insanı yağmuru Tanrı'nın bir gazabı değil, rahmeti kabul eder. Rahmetin aktığı oluklara da bu gözle bakmak gerekir.

Celal Esad Arseven *Sanat Ansiklopedisi*'nde çörteni "bir dam deresi ve bir oluğun sularını dışarıya akıtmağa mahsus binadan ileri doğru uzanan kısım" şeklinde tarif ederek, çörtenin, *çelen* tabir edilen ve damın kenarlarında korkuluk gibi yapılan alçak duvarların arkasında toplanan suları, uzağa akıtmağa hizmet eden mimarî bir unsur olduğunu belirtir[9]. Arseven, Avrupa'da çörten şekillerinin çok muhtelif olduğunu ve ekserîsinin *şeytan* ve *ifrit* gibi hayalî ve korkunç mahlûkat şekillerinden yapıldığını söyler.

Batı dillerinde gargoyle (Fr. gargouille/ Eng. gargoyle) denen çörtenlerin salt yağmur sularını binalardan uzaklaştırma görevinden başka tılsım değeri taşıdığına inanılır. Şeytan, ifrit, cadı veya canavar şekillerinde resmedilen çörtenlerin kötü ruhları binalardan ve insanlardan uzaklaştırdığına inanılır[10]. Kilise ve katedrallerin cephelerini süsleyen çörtenler konularını Hristiyan inancına göre İncil'deki iyilik meleği kabul edilen *Mikail* ve kötülük meleği sayılan *İblis*'in rekabetinden almaktadırlar[11]. *(Resim 2, 3)* Figüratif şekillerdeki gargoyleler tamamen bir Hristiyan efsanesine dayanmaktadır[12]. Bu inanışa göre gargoyleler gündüzleri taşlaşan, geceleri ise canlanan mitolojik varlıklardır. Bu mitolojik varlıkların kiliseden câmiye tahvil edilen bazı yapılarda İslam'dan sonra da varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Lefkoşa'daki Haydar Paşa Câmii (St Catherine Kilisesi)'nin gargoyleleri buna güzel bir örnektir, ancak burada put çağrışımı yaptığı düşüncesiyle heykelciklerin başları kopartılmıştır. *(Resim 4)*

6 Alain R. Truong, http://www.alaintruong.com/archives/2012/01/19/23281953.html, (Erişim 18.05.2016).

7 ***Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*** c. II, s. 943.

8 Robert Dankoff, ***Armenian Loanwords in Turkish,*** Wiesbaden: Harrassowitz, 1995, s. 131; Ermenice çrortan ջրոդդան "su oluğu" sözcüğünden alıntıdır. Ermenice çur ջուր "su" ve Ermenice ortan ոդդան "oluk" sözcüklerinin bileşiğidir. http://www.etimolojiturkce.com/kelime/çörten, erişim: 31.03.2016.

9 Celal Esad Arseven ***Sanat Ansiklopedisi,*** c. I, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, s. 419-420.

10 Aysun Altunöz Yonuk, "Mimarinin Efendisi ve Kökleri: Gargoyle Heykeller", ***Yedi: Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi,*** Yaz 2012, sy. 8, s. 31.

11 Yonuk, "Mimarinin Efendisi ve Kökleri: Gargoyle Heykeller", s. 29-29.

12 David Williams, "Gargoyles – A Chip of the Old Block". ***The Gargoyle The Journal of The Malcolm Muggeridge Society,*** Issue no. 5, January 2005, p.13.

Resim 4

Resim 5

Türk İslâm sanatında çörtenler daha çok Anadolu Selçuklu döneminde figüratif biçimlerde karşımıza çıkar. Bu figürlerin İslâm öncesi Türk kültüründen taşınmış olması akla gelen ilk ihtimâldir. Hristiyan sanatının tesirinden, ikinci ve daha zayıf bir ihtimal olarak söz edilebilir. Hristiyan dinî yapılarının aksine, Müslüman dinî yapılarında birkaç primitif şekil ve devşirme unsur dışında figüratif çörtene pek rastlanmaz. Figüratif çörtenler Anadolu Selçukluları döneminde daha çok kervansaraylarda karşımıza çıkar. Buralarda görülen figürler ise taşlaşmış cadıları değil; kem gözlere karşı nazarlık olarak bereketin bekçiliğini yapan ruhanî güçleri temsil ettiği söylenebilir.

Batı kültüründe kötülüğü temsil eden ejderhalar, Doğu kültüründe asaleti temsil eder[13]. Bereketin kaynağı olan suyun bekçisi olarak görülürler[14]. Anadolu'da halkın rahmet ve bereket olarak gördüğü yağmur sularını damlardan akıtan çörtenlere, bu maksatla figüratif şekiller verilmiş olabilir. Çörtenler, ejderha dışında arslan başı gibi güçlü hayvan figürleriyle de şekillendirilmiştir. Uzak Doğu'da, çörtenlerden başka yine koruyuculuğuna inanılan ruhanî güçleri temsilen, damlara çeşitli heykelciklerin konulduğu görülmektedir. Bunun en ilginç örneğini Çin'in Shaanxi şehrindeki Xi'an Ulu Câmii'nde (Kuruluş 742) görebiliriz[15]. *(Resim 5)*

Resim 6

Anadolu Selçuklu devri yapılarında bilhassa kervansaraylarda karşımıza çıkan figüratif yağmur olukları, doğrudan doğruya bir hayvan başı şeklinde veya üzerine insan ve hayvan kabartmaları resmedilmiş biçimde görülür. Buna gösterilecek en güzel örnek Kayseri Karatay Hanı (1240) çörtenleridir. Buradaki bir oluğun ön yüzünde çömelmiş vaziyette resmedilmiş bir insan figürü yer alırken, oluğun yanlarında birbirinden farklı şekillerde resmedilmiş boğa figürleri yer almaktadır. *(Resim 6-7)* Buradaki ikinci örnekte ise yağmur oluğu doğrudan doğruya arslan başı şeklinde tasarlanmıştır. *(Resim 8)* Yine Kayseri Sultan Hanı (1236) ve Kayseri Sahibiye Medresesi'nin (1267)

13 Wolfram Eberhard, ***Çin Simgeleri Sözlüğü,*** (çev., Aykut Kazancıgil-Ayşe Bereket), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000, s. 104-107.

14 Halk bilimine küçük bir katkı olması hasebiyle kendi şahit olduğum bir anekdotu burada kayda geçirmek isterim. İlkokul son sınıfta idim. Evde herkes telaşlı bir bekleyiş içinde idi. Derken bir köylümüz, köyün ileri gelenlerinden birkaç büyükle birlikte, bir akşam vakti oğullarına kız istemeye geldiler. Hava biraz gergindi. Konuya girizgâh olsun diye ileri gelen amcalardan en yaşlı olanı söze şöyle başladı: "Bir köyün su kaynağının gözünde bir ejderha beklermiş, köylüye her ne sebeple kızmışsa bir defasında köyün suyunu kesmiş. Ejderha, köylüleri temsilen kendisinden su istemeye gelen kişiye 'Şu dere kenarındaki kurbağa mı güzel ben mi güzelim?' diye sormuş. Su almak isteyen kişi Ejderha'ya 'Siz güzelsiniz' demiş. Ejderha cevabı beğenmeyip köylüye su vermemiş. Kendisinden su istemeye giden ikinci kişiye de aynı soruyu sormuş. Bu sefer giden kişi 'Kurbağa güzel' cevabını vermiş ancak yine cevabı beğenmeyip köylüye su vermemiş. Çaresiz kalan köylünün yardımına bir aksakal erişmiş. Ejderha aynı soruyu bu kişiye de sormuş. Aksakal 'Gönül kimi severse o güzeldir' demiş. Bu cevaba çok memnun kalan Ejderha köylüye istediği suyu vermiş". Bu hikâyeyi anlattıktan sonra, oğullarına kız istemeye gelen kişiyi temsilen konuşan aksakal "Bu iki genç birbirini sevmişler" deyip "Allah'ın emri Peygamber'in kavli ile..." diye sözüne devam etti. Bu olayda bizim dikkatimizi çeken şey, suyun gözünde bir ejderhanın beklediği inancının Anadolu halk kültüründe halen yaşıyor olmasıdır.

15 Sun Dazhang, ***Ancient Chinese Architecture: Islamic Buildings,*** New York: Wien, Springer, 2003, ps. 124 - 131.

Resim 8

çörtenleri de daha stilize bir arslan başı şeklindedir. *(Resim 9-10)* Câmilerde fazla rastlamadığımız figüratif çörtenlerin nadir bir örneği, Niğde Alaeddin

Resim 7

Câmii'nde (1223) görülmektedir. Arslan ağzından su akan çeşmeler veya fıskiyeler İslâm sanatında oldukça yaygındır. Bunun en güzel örneği Granada'daki el-Hamra Sarayı'nın arslanlı avlusunun (1361–1391) on iki arslanlı fıskiyesidir. *(Resim 11)* Meşhur divan şairimiz Nedim'in (1681–1730) "Görelim âb-ı hayat aktığın ejderhadan" mısraından da anlaşılacağı üzere, Şark-İslam edebiyatında, hayat suyunun ejderha ağzından aktığı metaforu vardır. Ejderha başı şeklinde bir çörtenin güzel bir örneği Bursa'da Ebu İshak Câmii önündeki Abdullah Mustafa Türbesi'nde (XV. yüzyıl) mevcut idi[16], maalesef bu çörten çalındığı için bugün yerinde bulunmamaktadır *(Resim 12)*

Bursa Kestel Babasultan köyündeki Geyikli Baba Câmii (XIV. yüzyıl) yanındaki çeşmenin oluğu da ejder başı şeklinde olup çeşmenin suyu ejderin ağzından akmaktadır. *(Resim 13)* Mimar Koca Sinan'ın vaktinde şikâyete konu olan ve günümüze ulaşmayan çeşmesinin lülesinin de arslan başı şeklinde olduğu elimize ulaşan tarihi belgelerden anlaşılmaktadır[17]. Bu bağlamda, Divriği Ulu Câmii Şifahanesi'nin (1228) orta avlusundaki ve Konya Karatay Medresesi'nin (1251) orta avlusundaki küçük havuzlara akan suyun kıvrımlı yollardan geçerek akışı da suyla ejderha arasındaki ilişkiyi düşündürmektedir.

16 Aziz Doğanay, ***Erken Devir Osmanlı Bursa Türbelerinde Tezyinat,*** YL Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994, Levha 41.

17 Sönmez, M. Zeki, ***Mimar Sinan Tarihi: Yazma ve Belgeler,*** İstanbul: Kapı Yayınları, 2014, s. 206, Belge nr: 35.

Resim 9

Resim 10

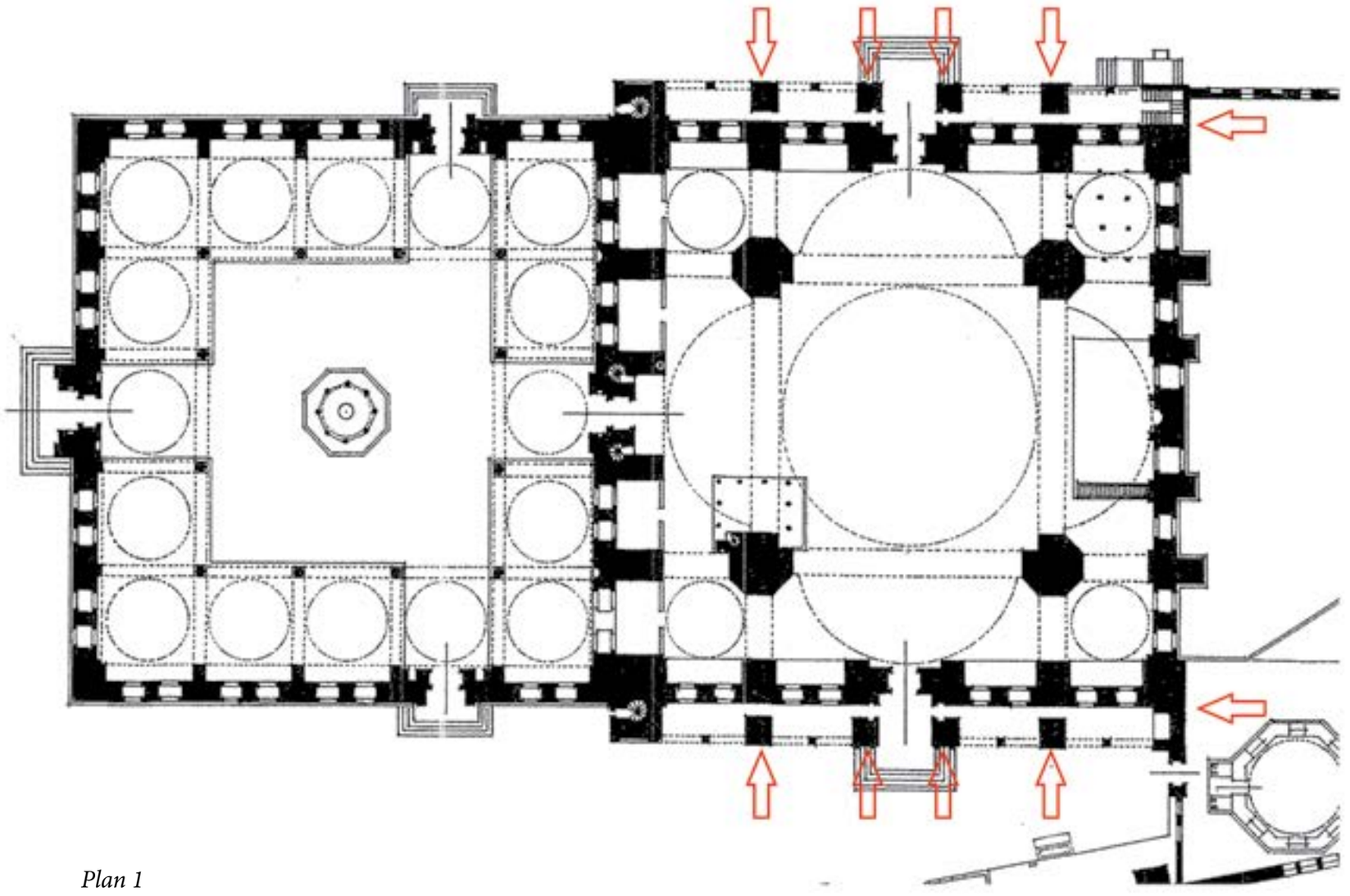
Resim 12

Resim 11

Resim 13

Plan 1

Koca Sinan'ın yapılarında rahmet olukları

Koca Sinan'ın yapılarında yağmur sularının yapıya verebileceği zararlardan emin olabilmek için, yağmur sularını yapıdan uzaklaştırmanın yanında, yağmuru rahmet, suyu bereket addeden Sinan'ın, suya ilişkin unsurları mimaride ne denli özenle ele aldığı dikkat çekicidir. Sinan, yağmur oluklarını, sadece yapıyı suyun verebileceği zararlardan korumak için pratik bir mimari çözüm olarak değil; aynı zamanda yapı cephelerine hareket katan estetik bir unsur olarak da değerlendirmiş, pratik faydanın yanında su sembolizmini de oldukça iyi kullanmıştır. Her şeyden önce Koca Sinan, İslam'ın tevhid inancına halel getirecek çağrışımlar yapan figüratif biçimli çörtenlerden uzak durmuş, oldukça yalın bir şekilde, yapıyla uyumlu *rahmet olukları* tasarlamıştır. Maalesef bu olukların teknik ve estetik özellikleri hakkında günümüze kadar ciddi bir çalışma yapılmamıştır.

Resim 14

Kanunî Sultan Süleyman (saltanatı 1520–1566), 1543 yılında kendi adına yaptırmaya başladığı Şehzâde Mehmed Câmii'ni, henüz câminin inşası devam ederken, 1543 yılında 22 yaşında da vefat eden şehzâdesi Mehmed'e ithaf etmiştir. Bu câmi Koca Sinan'ın gerçekleştirdiği ilk büyük çaplı projesidir. *(Resim 14)*

Koca Sinan bu câmide adeta şehzadesinin yasını tutan Sultan Süleyman'ı hayal etmiştir. Câminin üstüne yağan kar ve yağmur sularını tahliye etmek için yapıda ikisi göz şeklinde, sekizi ileriye doğru uzantılı biçimde on *rahmet oluğu* kullanmıştır.

Câminin üstüne yağan rahmet, doğu ve batı yönlere akacak şekilde her iki yöne konan dörder olukla toprağa ulaşmaktadır. *(Plan 1. 1-4D/1-4B)* Bu oluklar üst örtünün oturduğu beden duvarlarına değil, yanlardaki revakların paye başlarına

Resim 15

Resim 16

konulmuştur. Buralarda oluklar paye başlarına konarak kubbe yükünü yanlara aktaran payandaların ağır görüntüsü de ortadan kaldırılmıştır. Ana kubbenin üstüne yağan kar ve yağmur suları ise kademeli şekilde zemine yayılarak toprağa taşınmıştır. *(Resim 15-16)*

Detaylı boyutlarını yakinen ölçme imkânı bulamadığımız olukların yüksekliği üst temelden itibaren 6,75 (yerden 7,70) cm'dir. Birbirine benzer duruşta tasarlanmış olan rahmet olukları duvardan uzaklaştıkça uçlara doğru daralacak şekilde biçimlendirilmiş; köşeleri şataflı tarzda pahlanıp üstü açık bırakılmıştır. *(Resim 17)* Olukların duvara birleştiği yerde oluk kanalından daha yüksekçe sivri kemerli bir pencere açılmış ve bu pencerelerin dışarıya bakan yüzleri dikdörtgen çerçeve içine alınarak belirgin hale getirilmiştir. Oluğun bulunduğu pâyenin yüzü de profilli silmelerle (gilvili/gedikli) sathî bir niş şeklinde tezyin edilmiştir. Şehzâde Mehmed Câmii'nin olukları Süleymaniye ve Selimiye câmilerinin oluklarına kıyasla daha kısa ve küçük ölçeklidir. Su akarları doğrudan yere ulaşmakta olup suyun döküldüğü yerde herhangi bir sorun teşkil etmemektedir. Taşra hareminde (şadrevanlı avlu) oluk kullanılmamış olup, kubbelerden akan yağmur suları çatıyı oluşturan meyille saçaklardan damlatılarak dışarı akıtılmıştır. Taşra hareminin içine yağan kar ve yağmur suları ise zemine verilen meyille dört köşeden kırılma yaparak oluşturulan eğimle şadrevan giderine bağlanmıştır.

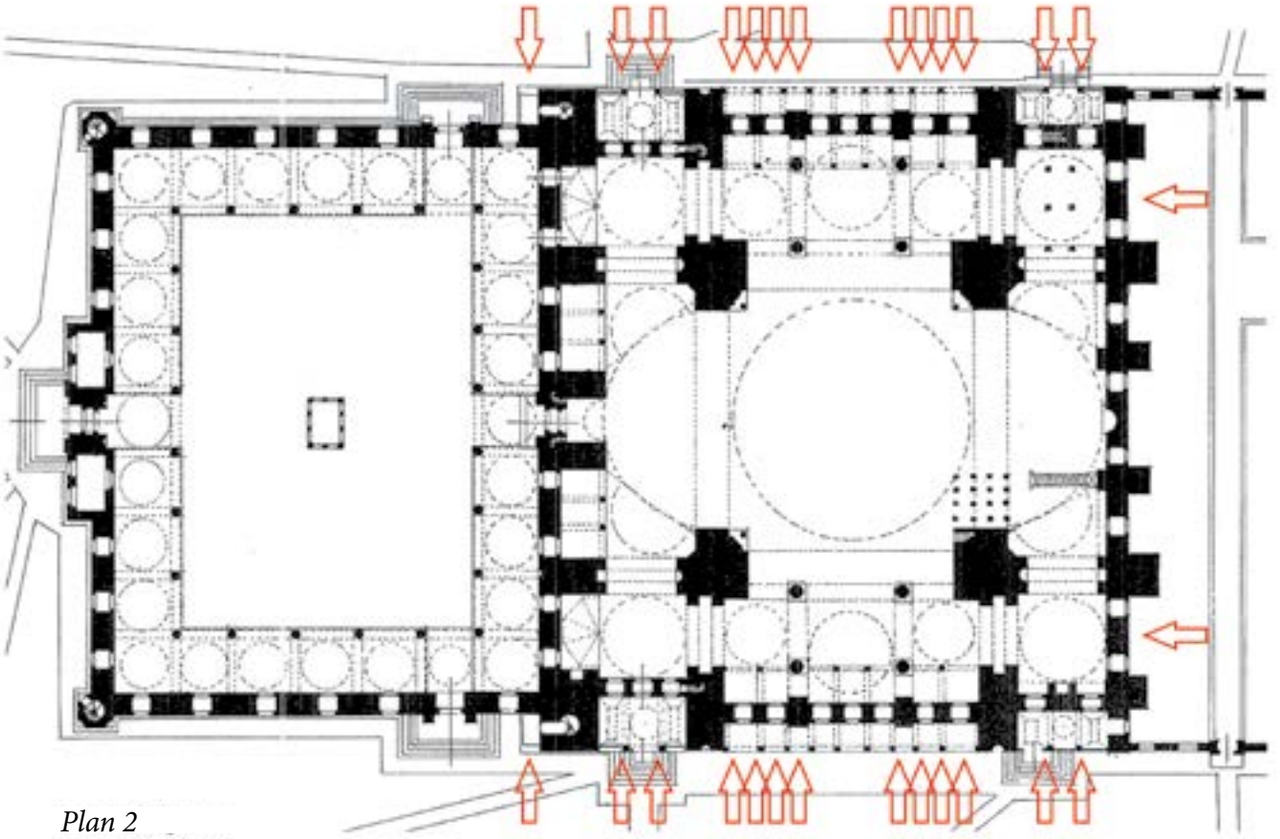
Resim 17

Resim 18

Şehzâde Mehmed Câmii'nin kıble istikametine akan yağmur suları, Sultan Süleyman'ın câmi haziresinde yatan şehzadesine ağlarcasına, iki yanda göz pınarı şeklindeki iki oluktan aşağı

Plan 2

Resim 19

Resim 21

süzülmektedir. *(Plan. 1 6-7 G)* Burada Sultan Süleyman'ın matemi suyun duvarlarda bıraktığı izlerden okunmaktadır. *(Resim 18)*

Kanunî Sultan Süleyman, şehzadesi Mehmed'e ithaf ettiği câmiden sonra, 1551-1557 yılları arasında Mimar Sinan'a kendi câmisini yine İstanbul'da inşa ettirmiştir. Sultan Süleyman bu câminin haziresinde yükselen türbeye defnedilmiştir. *(Resim 19)*

Süleymaniye Câmii'nde ikisi mihrab duvarında, on üçü doğu cephesinde, on üçü de batı cephesinde olmak üzere toplamda 28 rahmet oluğu bulunmakta olup bütün oluklar mermerden yapılmıştır. Câminin taşra hareminde oluk bulunmamaktadır.

Câminin mihrab duvarına yakın her iki yandaki "İmamlar Kapısı" ve "Ağalar Kapısı"nın bulunduğu üç gözlü revakın üstüne akan iki oluk (Plan.2 1D-1B/2D-2B) bulunmaktadır. Olukların üst temelden itibaren yüksekliği 18,60 cm olup yerden yüksekliği yaklaşık

Resim 20

19 metredir. Bu oluklar sularını kubbeli revak örtüsünün üstüne akıtmakta olup örtü üzerinde yayılan su, hız keserek yanlardan aşağı yumuşak bir inişle toprağa ulaşmaktadır. *(Resim 20)*

Câminin ana kubbesinden akan suyu yere ulaştırmak üzere her iki yandaki koltuk mahfillerinin üstüne denk gelecek şekilde, dörderli iki grup halinde, *(Plan.2 3-6D+7-10D/3-6B+7-10B/)* sekizer oluk yerleştirilmiştir. *(Resim 21)* Bu oluklar yerden yaklaşık 19 metre yükseklikte sıralanmıştır. Oluklar, câminin beden duvarlarının

bitip, örtüye geçiş kademesinin başladığı yerde, korkuluk şeklindeki duvarlara açılan mümas kemerli geniş pencerelere kondurulmuştur. Ana kubbenin üstünden akan yüksek debili yağmur suları her iki yana pay edilerek, sekizer olukla önce koltuk revakının kurşun kaplı meyilli çatısına, daha sonra da geniş saçağa yayılarak hızı kesilmek suretiyle yere aktarılmıştır.

Burada olukların yerleştirildiği mümas kemerli pencerelerin oluklara nisbetle oldukça büyük tutulduğu dikkat çekmektedir. Ritmik bir şekilde sıralanan bu olukların ardındaki kemerli pencerelerin yapı cephesine kattığı hareket dikkatten kaçmamaktadır. *(Resim 22)*

Câminin her iki yanındaki koltuk kapılarının üstüne denk gelen oluklar *(Plan.2 11-12D/11-12B)* aynen İmamlar Kapısı ve Ağalar Kapısı'nın revakına bakan oluklar gibi sularını üçer kubbeyle örtülü, üç gözlü, revakın üstüne akıtmaktadır. Burada revak çatısına akan yağmur suları yayılarak saçaktan

Resim 22

merdivenlere aktığından, yağmurlu günlerde cemaatin buradan geçişini zorlaştırdığı görülmektedir. Çözüm olarak belki burada yağmur suları ikinci kademedeki saçağa yerleştirilmiş birer olukla bir kenardan yere akıtılabilirdi. (Resim 23) İşte bu ve benzeri sorunlar üzerine çalışan bazı mimar araştırmacılar "Mimar Sinan hata yapar mı?" şeklinde sorular sorarak biraz da sansasyonel başlıklar altında konuyu tartışmaya açmışlardır[18]. Bu tartışma bilhassa minare kapıları önündeki sundurmanın çatısına akan oluklar *(Plan.2 13D/13B)* üzerinde yoğunlaşmıştır. Buradaki sorun, oluğun, pencerenin diğer yanına alınmasıyla halledilebilirdi ancak bu da üst yapıda suyun yürütülmesi hususunda bazı sıkıntılar doğurabilirdi. Bu yüzden Koca Sinan zorunlu olarak bu yolu seçmiş olabilir. Burada asıl sorun minare kapısı önündeki sundurmanın buraya muhtemelen sonradan eklenmiş olmasıdır. *(Resim 24)* Yapı detayları bu

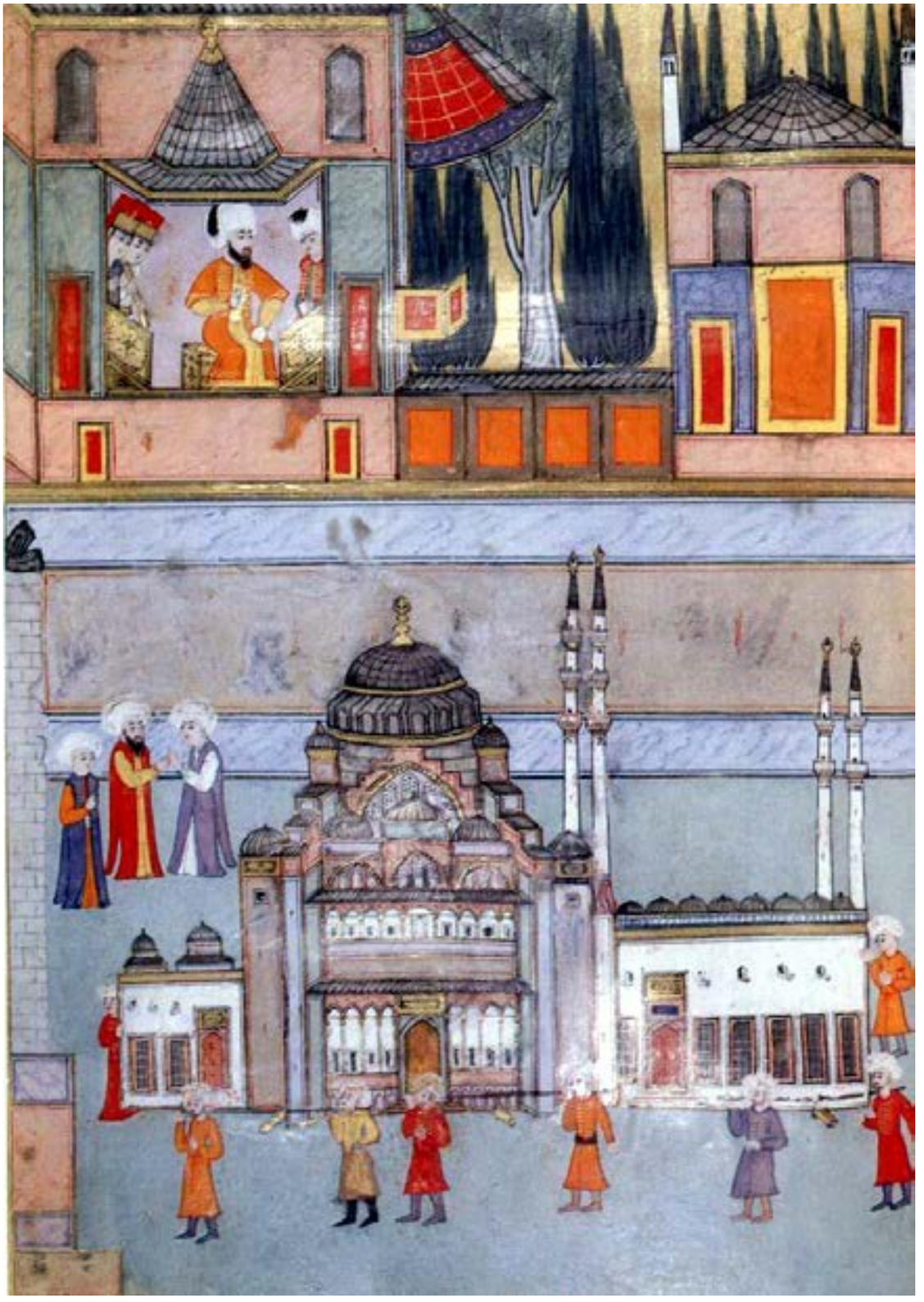
18 Mehmet Berksan, "Mimar Sinan Hata Yapar mı?" http://www.arkitera.com/gorus/632/mimar-sinan-hata-yapar-mi_ Erişim tarihi 06.04.2016

Resim 23

Resim 24

Resim 25

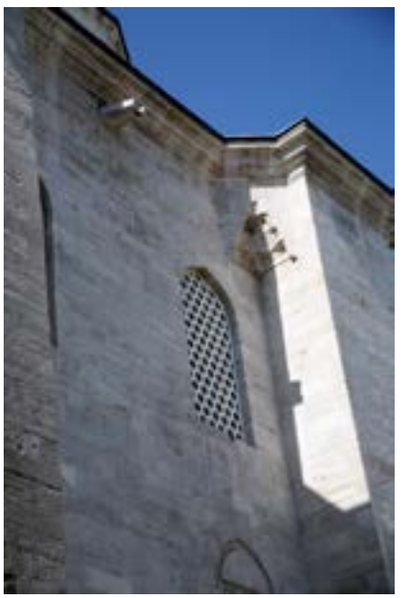

Resim 26

sundurmanın ilk tasarımda düşünülmediği izlenimini veriyor. Binaenaleyh Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan *Sûrnâme-i Hümâyûn* yazmasında, Süleymaniye Câmii'nin mücessem resmini gösteren bir tasvirde[19], *(Resim 25)* ve Chester Beatty Library'de bulunan Nakkaş Osman'ın resimlediği *Tarih-i Sultan Süleyman*'daki Süleymaniye Câmii tasvirinde[20] minare önündeki sakıf görünmemektedir. Ancak câminin inşaatından kısa bir süre sonra çizildiği düşünülen Dublin'deki The Library of Trinity College'de bulunan bir gravürde minare önünde bu sundurma detayı görünmektedir[21]. *(Resim 26)* Mezkûr gravürün tarihlendirme sorunu bulunmakla birlikte minare önündeki sundurmanın buraya inşaat henüz tamamlanmadan önce veya tamamlandıktan kısa bir süre sonra konulduğu düşünülmektedir.

Elbette Sinan, hata yapabilen bir beşerdir, ancak yukarıda sözü edilen durumun ciddi bir hata olduğunu söylemek doğru olmasa gerektir. Zira yapının, vaktinde yetiştirilmesi için biraz acele edildiği bilinmektedir.[22] Zeminden 12,90 cm yükseklikteki bu oluk câminin kıble duvarına bitişik giriş sofasının suyunu her iki yandan minare kapısı önündeki tek gözlü sundurmanın sakfına akıtmaktadır. Bu da, buradaki sundurmanın sürekli zarar görmesine sebep olmaktadır.

Süleymaniye Câmii'nin taşra haremini çevreleyen revaklarda oluk kullanılmamış olup, revak örtüsünün yağmur suları meyilli saçaklarla dışarıya akıtılmıştır. Câminin mihrab duvarının her iki yanında, kıble istikametine akmak üzere, iki oluk *(Plan.2 14gD-14gB)* bulunmaktadır. *(Resim 27)* Bu olukların üst temelden itibaren yüksekliği 18,60 cm olup profilli silme saçağın altına yerleştirilmiştir. Üstü açık tasarlanan oluklar uçlara doğru daralacak şekilde köşeleri şataflı biçimde pahlanarak şekillendirilmiştir. Boyları fazla uzun olmayan olukların altında destek bulunmamaktadır. Mihrab

Resim 27

19 TSMK. H. 1344, 191a.

20 Doğan Kuban, ***Sinan'ın Sanatı ve Selimiye.*** İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1997. s. 97.

21 The Library of Trinity College Dublin / Freshfield Album/ 1574: http://trin-sites-pub.trin.cam.ac.uk/manuscripts/O_17_2/manuscript.php?fullpage=1&startingpage=21 (20.04.2016)

22 Sâî Mustafa Çelebi, *Yapılar Kitabı: Tezkiretü'l-Bünyân ve Tezkiretü'l-Ebniye,* haz., Hayati Develi, İstanbul: K Kitaplığı, 2003, s. 147-151.

Resim 28

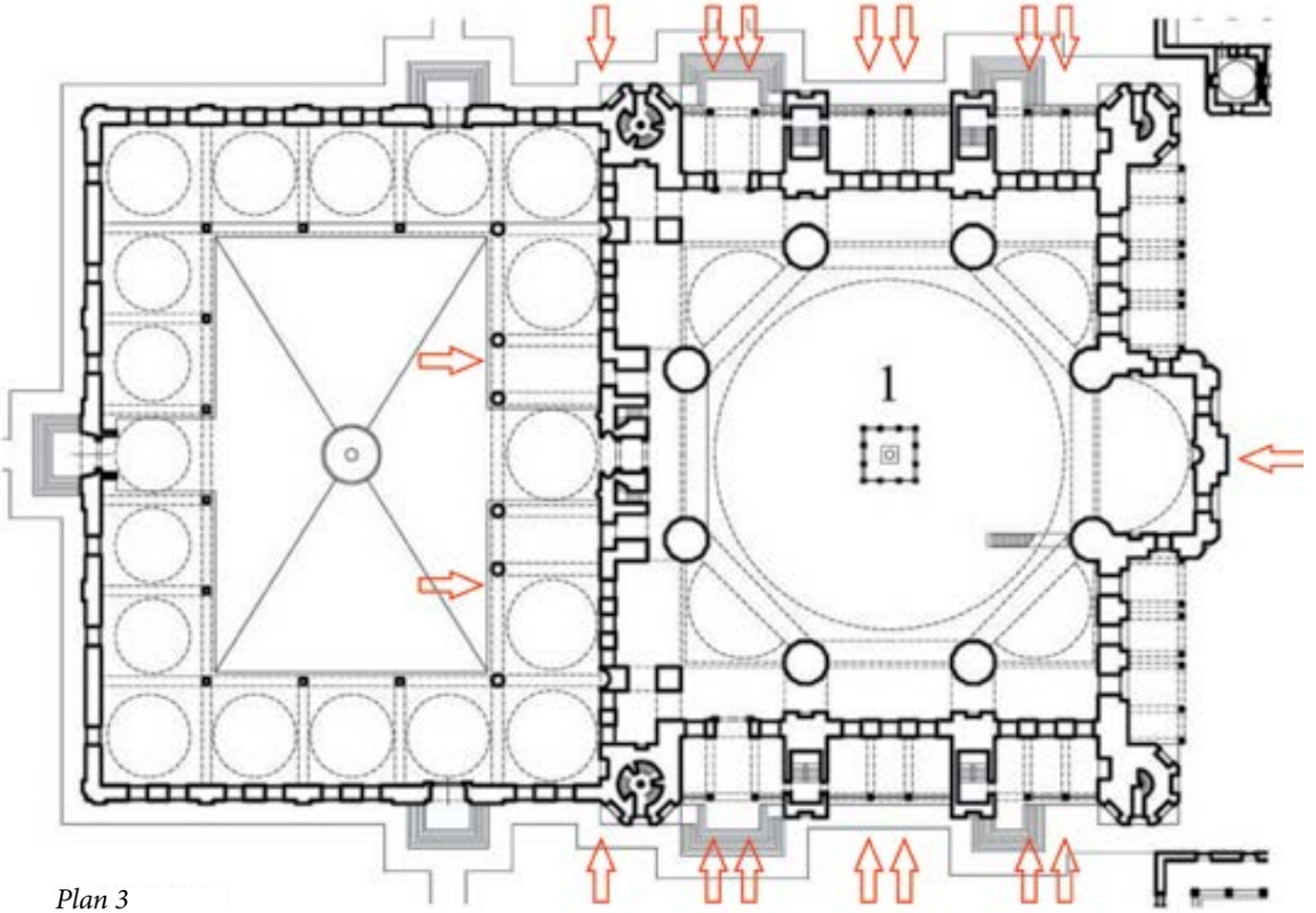
duvarındaki olukların akarı doğrudan hazireye bırakılmıştır.

Koca Sinan'ın bütün mimari tecrübelerini birleştirerek ortaya koyduğu Sultan II. Selim (saltanatı 1566–1574) adına inşa edilen Edirne Selimiye Câmii (1574) bir şiirin sonundaki "taç beyt" gibidir. *(Resim 28)* Mimar Koca Sinan, Selimiye Câmii'nde rahmet oluklarını en görkemli boyutlarda ele almış ve yapıyı örten 31,50 metre çapındaki devâsâ kubbenin yağmur sularını, en tepeden başlayarak toprağa ulaşıncaya kadar mükemmel bir kademelendirmeyle akıtmıştır. Üst örtüde çatıya gerekli eğimler verilerek suların oluklara ulaştırılması ve buradan da duvarlardan uzağa aktarılması sağlanmıştır. Suyun yüksekten düşerken artan ivmesiyle oluşturacağı yerçekimi kuvvetinden doğan güçlü darbelerin yapıya zarar vermemesi için yağmur suları, oluklara paylaştırılarak, mümkün olduğunca yapıdan uzağa, yumuşak bir düşüşle akıtılması sağlanmıştır.

Edirne Selimiye Câmii'nde birisi kıble istikametine akmak üzere mihrab duvarına konulmuş, yedişerden on dördü doğu ve batı yönlerde her iki yana sıralanmış ve ikisi de taşra haremine akacak şekilde medhal sofası revakına konmuş, toplamda on yedi rahmet oluğu bulunmaktadır. *(Plan 3)*

Câminin doğu ve batı yönünde cepheler, mihrab duvarına bitişik minarelerle payandalar arasında üçer kemerli pencereyle şekillendirilmiş olup, ortadaki kemerin her iki yanına denk gelecek şekilde, yerden yüksekliği yaklaşık 12m[23] olan mukarnaslı konsollarla desteklenmiş ikişer oluk *(Plan 3 1-2D/1-2B)* bulunmaktadır. *(Resim 29)* Yapıda bulunan bütün olukların duvara bağlandığı açıklıklar mürekkep kemerli pencere şeklinde tasarlanmış olup, bu pencereler Süleymaniye'deki kadar büyük olmadığı için fazla dikkat çekmemektedir. Ana kubbeden kademeli olarak bu oluklara ulaşan kar ve yağmur suları, hızı

23 Selimiye Câmii'nin oluk yükseklikleri yerinde ölçülmeyip çizimlerdeki mikyas cetvellerine bakarak tahmini rakam verilmiştir.

Plan 3

Resim 29

Resim 30

Resim 31

Resim 32

Resim 33

kesilmiş olarak yere akmaktadır. Bu oluklardan mihrab duvarına yakın olanların suyu sorunsuz bir şekilde yere akarken, diğerlerinin suyu merdiven basamaklarına akmaktadır. Yine de bu durum kapıdan geçişlerde önemli bir sorun teşkil etmemektedir. *(Resim 30)*

İkinci grup oluklar, *(Plan 3 3-4D/3-4B)* câminin doğu ve batı cephesinde, ana kubbeyi taşıyan payandalar arasında kalan bölümün görkemli rahmet oluklarıdır. *(Resim 31)* Yapıdaki diğer oluklar gibi bu oluklar da iri cüsseli olup mukarnaslı konsollarla desteklenmiştir. Akarı bakımından günümüzde yapının en sorunlu görünen olukları bunlardır, zira bu olukların suyu abdest musluklarının önüne dökülmektedir. Bugün câmi cemaatinin en muzdarip olduğu konu, yağmurlu günlerde buradaki musluklardan abdest alamamaktır. Hem gökten yağan yağmur, hem de çatı derelerinde birikip birer küçük şelale gibi akan yağmur suları, burada abdest almayı imkânsız hâle getirmektedir. Ancak geçmişte abdest musluklarının bulunduğu yerin üstünde geniş bir sakfın bulunduğu duvardaki demir askı kancalarından ve saçakların duvara birleştiği yerlerdeki kaynaştırma izlerinden açıkça anlaşılmaktadır. *(Resim 32)* Edirne'nin zor günler geçirdiği yıllarda tahrip olan bu saçaklar yenilenip tekrar yapılamadığından bugün câmi, yan saçaklarından mahrum kalmıştır. Burada yaptığımız çalışmalar sırasında bir grup cemaat bize geçmişteki restorasyonlarda buraya tekrar konulmak istenen sakıfların, bilirkişilerin olumsuz raporları yüzünden engellendiği söylendi. Temennimiz buraya eski saçakların acilen yeniden kazandırılmasıdır.

Câminin doğu ve batı koltuk kapılarının bulunduğu yüksek merdivenli girişlerin üstünde çatıdan gelen kar ve yağmur sularını merdivenlere akıtan, merdivenden yüksekliği yaklaşık 10,50 m olan mukarnaslı konsollarla desteklenmiş ikişer oluk *(Plan 3 5-6D/5-6B)* bulunmaktadır. *(Resim 33)* Bu oluklar da mihrab duvarına yakın oluklar gibi sularını merdiven basamaklarına akıttığı için küçük çaplı bir sorun teşkil etmektedir.

Câminin kıble duvarına bitişik haricî sofanın üstüne düşen yağmur sularını, minarenin kaidesine yakın köşeye yerleştirilmiş, yerden yüksekliği yaklaşık 14 m olan, mukarnas tezyinatlı konsolla desteklenmiş birer

Resim 34

Resim 36

oluk *(Plan 3 7D/7B)* tahliye etmektedir. *(Resim 34-35)* Oluğun duvara bağlandığı açıklığın mürekkep kemerli penceresi diğer olukların penceresine göre daha yüksekçe tutulmuştur. Oluktan akan kar ve yağmur suları minarenin yan tarafına döküldüğü için sorun teşkil etmemektedir.

Şehzade ve Süleymaniye câmilerinin taşra hareminde rahmet oluğu bulunmazken Selimiye Câmii'nin harem duvarına bitişik giriş sofasının üstüne yağan kar ve yağmur suları, hem her iki yana konan birer olukla minarelerin dibine akıtılmış, *(Plan 3 7D/7B)* hem de girişin önündeki sertâkın iki yanına, ikinci sıradaki sütunların üstüne denk gelecek şekilde konan birer zarif olukla taşra avlusuna akıtılmıştır. *(Plan 3 8-9K)*. Bu oluklar yapıdaki diğer oluklardan daha küçük ölçekte tasarlandığı için burada olukları destekleyici bir konsola ihtiyaç duyulmamış ancak oluğun altında bir kaytan gibi aşağı doğru sarkan zarif uzantıyla cephe tezyin edilmiştir. Taşra haremine akan kar ve yağmur suları, zemine verilen hafif meyille köşelerdeki

Resim 35

derelerde toplanarak şadrevan giderine bağlanmıştır. *(Resim 36)*

Selimiye Câmii'nin en muhteşem oluğu, mihrab sofasının bulunduğu şahnişinin üzerine yağan kar ve yağmur sularını tahliye eden, mihrab üstüne denk gelecek şekilde yerleştirilmiş *(Plan 3 10G)* âbidevî rahmet oluğudur. *(Resim 37-39)* Burada mihrab nişinin arkasında yükselen payanda, yukarıda köşeleri üçgenlerle kırılarak duvarla kaynaştırılmış, silmelerle

Resim 37

Resim 38

Resim 39

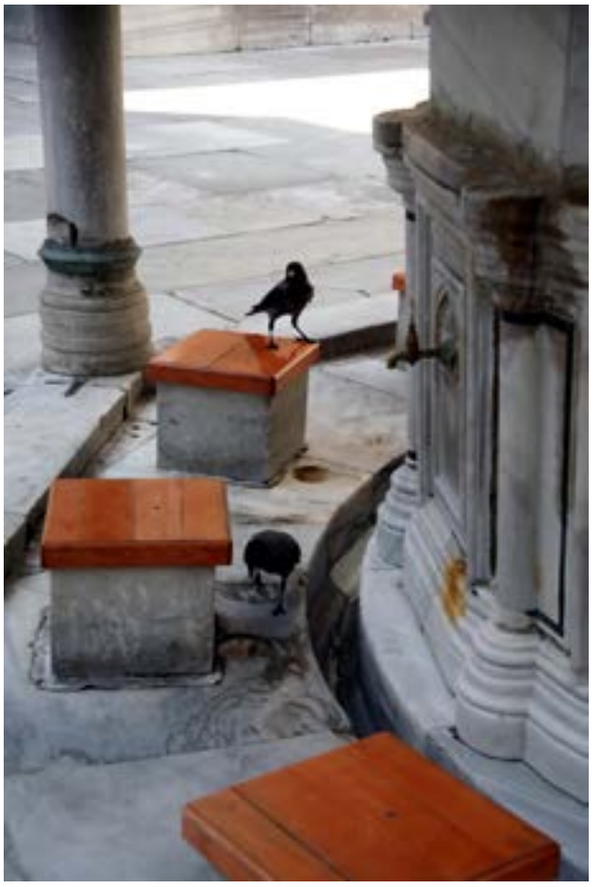
Resim 40

şekillenen payandanın tepe noktasına mukarnas bezemeli konsolla desteklenen abidevî oluk yerleştirilmiştir. Sinan yapılarındaki bütün oluklar gibi buradaki oluk da dipten uca doğru daralarak, mukarnasla uyumlu bir şekilde, şataflı biçimde pahlanmış ve üstü açık bırakılmıştır. Oluğun duvara bağlandığı pencerenin üstü mürekkep kemerle şekillendirilmiştir. Bu câmide en görkemli oluğun, mihrabın üstüne konması ve suyun kıble istikametine akıtılması, Koca Sinan'ın su sembolizmini en üst düzeyde kullandığını gözler önüne sermektedir. Burada su, Hak'tan gelip Hakk'a yürümeyi temsil etmektedir.

Koca Sinan'ın yapılarında suya ilişkin diğer bazı uygulamalar

Câmi mimarisinin en önemli unsurlarından birisi şadrevanlardır. Şadrevanlar ekseriyetle câmilerin taşra hareminde bulunan su yapılarıdır. Çoğunlukla abdest muslukları ve fıskiyeden meydana gelirler.

Resim 42

Resim 44

Resim 43

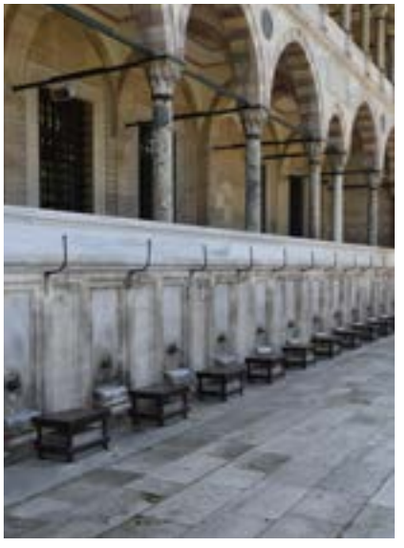
Resim 41

Şehzade Mehmed Câmii'nde şadrevan taşra hareminin ortasında yer alır. *(Resim 40)* Burada şadrevan 8 sütunun taşıdığı bir kubbenin altında yer alıp 16 cephelidir. Her cephede birer abdest musluğu bulunan şadrevanın su haznesinin ortasında bir fıskiye bulunur. Günümüzde su haznesinin üstü camekânlı bir çatıyla örtülmüştür. Musluklardan akan suların abdest alan kişilerin üstüne sıçramaması için şadrevan etrafında derin bir kanal oluşturulmuştur. Şadrevanın bir köşesinde su içmek için bir çanak yapılmıştır. (Resim 41) Burada ayrıca kuşların da su içmesi için oturakların önüne küçük çukurlar kazılmıştır. *(Resim 42)* Abdest almak için veya soğuk su içmek için ayrıca câminin harimine/dış avlusuna bir su haznesi daha yapılmıştır. Câminin haziresindeki Şehzade Mehmed Türbesi'nin önüne de bir soğuk su sebili konmuştur.

Süleymaniye Câmii'nin şadrevanı câminin taşra hareminin orta yerinde olup 3,45x5,10 cm ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Şadrevanın cepheleri, uzun kenarların üst kısmı üçer; kısa kenarlarınki ikişer Bursa kemerli pencereyle şekillenmiş ve bu pencereler çeşitli şekillerde madenî şebekelerle kapatılmıştır. *(Resim 43)* Cephelerin alt kısmı ise silmelerin meydana getirdiği çerçevelerle tezyin edilmiş olup, musluksuz şekilde tasarlanmıştır. Şadrevanın tepe kısmı rûmî ve yapraklardan müteşekkil bir bezemeyle taçlandırılmıştır. *(Resim 44)* Bu şadrevanın üstü kurşun kaplı mermer bir çatıyla örtülü olup, hendesî şekillerle tezyin edilmiş; mermer tavana yerleştirilmiş fıskiyelerden sicim gibi sular akmaktadır. *(Resim 45)* Su haznesinin içerisine dikilen iki sütunun başına da mukarnasla bezenmiş fıskiye yerleştirilmiştir. Burası abdest almak için değil, sadece insanların su içebileceği ve su sesiyle dinlenebileceği güzel bir şölen için tasarlanmıştır.

Resim 45

Resim 46

Câminin abdest muslukları doğu ve batı yönde her iki yanda koltuk mahfillerinin altına konmuştur. *(Resim 46)*

Selimiye Câmii'nin şadrevanı câminin taşra hareminin merkezinde yer almaktadır. *(Resim 47)* On altı kenarlı şadrevan minare şerefeleriyle eşit ölçüde yapılmıştır[24]. Şadrevanın ortasında, kenarlarında küçük madenî oluklar bulunan fıskiye yer alır. Şadrevanın her cephesi, alta silmelerle dikdörtgen çerçeve içine alınmış sivri kemerli musluk aynaları; üstte, içleri hendesi şekillerden meydana gelen mermer şebekelerle biçimlenmiş yatık dörtgen çerçeveli, en üst kısımda bütün cepheyi saran Rumi üslubunda taç bezemesiyle nihayet bulmaktadır. Yalnızca kıble istikametindeki cephenin üst bölümü mermer şebekeli olmayıp buraya su içmek için bir çanak yapılmıştır. Muslukların altına birer küçük damlalık konmuştur. Bu damlalıklarda biriken sulardan kuşlar da su içebilmektedir. Taşra avlusundaki şadrevandan başka câminin her ki yanında abdest muslukları bulunmaktadır.

Selimiye Camii'nin müezzin mahfilinin altında bir fıskiye bulunmaktadır. Bu fıskiyenin tabanı kare planlı mermer profillerle meydana getirilmiş, içeride köşeler sekizgene dönüştürülerek, artık alanlar renkli mermer kaplamayla bezenmiştir. Orta yerde kısa bir kaide üzerine sekiz dendanlı fıskiye yerleştirilmiştir. Rumeli Eyaleti Defterdar Kethüdası Dayezâde Mustafa, *Selimiye Risalesi* adlı eserinde bu mahfilin altındaki fıskiye hakkında "Mahfilin altında fağfurî kâseyi andıran şadrevanı yapmasının gayesi, Yüce Allah'ın, Hazret-i Muhammed (s.a.v.) için cennetin ortasında kurduğu Kevser Havuzu'na ima ve işaret etmek içindir"[25] ifadesini kullanmıştır. Halk arasında bu fıskiyeden akan suyun zemzem olduğuna dair yanlış bir inanış ortaya çıkınca fıskiyenin suyu yakın zamanda yetkililer tarafından kesilmiştir. *(Resim 48)*

Koca Sinan'ın ruh dünyasını ve maneviyatını en iyi şekilde yansıtan eserlerden birisi, kendi türbe ve sebilidir. *(Resim 49)* Osmanlı Devleti'nin en büyük mimarî projelerinden birisinin kenarında küçücük bir imza gibi duran Sermîmâr-ı Cihan'ın türbe ve sebili Koca Sinan'ın tevazuunu ve merhametini gözler önüne sermektedir. Burada türbeye bitişik olarak tasarlanmış sebilden halka ikram edilen soğuk su ve diğer içeceklerin yanında musluklardan da içme suyu akıtılmıştır. Bu çeşmelerden akan suyun bir damlasının bile zayi edilmemesi için musluk sularının aktığı küçük tekneler incecik birer kanalla birbirine bağlanmıştır. Musluk önünde biriken sular taşıp, boşa akmayarak, dolan bir hazneden artan su diğerine aktarılmış ve bu arada adeta bir karıncanın bile güvenle su içebileceği küçük dereler oluşturulmuştur. *(Resim 50-51)*

Netice itibariyle Koca Sinan yağmuru insanlar üzerine salınmış bir gazap olarak görmeyip ondan korunmak için tılsımlı figürlere başvurmamış; sade,

24 M. Zeki Sönmez, ***Mimar Sinan Tarihi: Yazma ve Belgeler,*** s. 159.

25 M. Zeki Sönmez, ***Mimar Sinan Tarihi: Yazma ve Belgeler,*** s. 172.

Resim 47

Resim 48

Resim 49

Resim 50

Resim 51

estetik ve mantıklı biçimlerde şekil verdiği yağmur oluklarını birer rahmet çağlayanına dönüştürmüştür. Bu rahmet oluklarından akan suları, Hak'tan gelen Hakk'a varır inancının sembolik bir tezahürü olarak değerlendirmiş ve insanın bu dünyadaki hayatının fâniliğine işaret etmiştir.

Bize bunca paha biçilmez, anlatmaktan aciz kaldığımız eserler bırakan büyük ustayı rahmetle yâd ediyoruz. Rûhu şâd olsun.

Kaynakça

Arseven, Celal Esad, *Sanat Ansiklopedisi,* c. I, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.

Berksan, Mehmet, "Mimar Sinan Hata Yapar mı?" http://www.arkitera.com/gorus/632/mimar-sinan-hata-yapar-mi_ Erişim tarihi 06.04.2016

Ca'fer Efendi, *Risale-i Mi'mâriyye,* Aydın Yüksel (haz.), İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2005, s. 105.

Dankoff, Robert, *Armenian Loanwords in Turkish,* Wiesbaden: Harrassowitz, 1995, s. 131;

Doğanay, Aziz, *Erken Devir Osmanlı Bursa Türbelerinde Tezyinat,* YL Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.

Eberhard, Wolfram, *Çin Simgeleri Sözlüğü,* (çev., Aykut Kazancıgil-Ayşe Bereket), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000.
Dazhang, Sun, Ancient Chinese Architecture: Islamic Buildings. New York: Wien, Springer, 2003, ps. 124 - 131.

Eren, Toygan, Gargoyle, (YL Tezi) Anadolu Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2002. http://www.etimolojiturkce.com/kelime/çörten, erişim: 31.03.2016

Kuban, Doğan, *Sinan'ın Sanatı ve Selimiye.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1997.

Muhammed Hamidullah, "İslam'da Hac" M. Akif Aydın (trc), *İslam Tetkikleri Dergisi,* c. VIII, Sy. 1-4, 1984, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 123-162.

Özel, Ahmet, "Altınoluk", *DİA*, c. II, s. 537-538.

Sâî Mustafa Çelebi, *Yapılar Kitabı: Tezkiretü'l-Bünyân ve Tezkiretü'l-Ebniye*, haz., Hayati Develi, İstanbul: K Kitaplığı, 2003, s. 147-151.

Sönmez, M. Zeki, Mimar Sinan Tarihi: Yazma ve Belgeler, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014.

Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türkî,* Dersaadet. İkdam Matbaası, 1317, s. 519.

The Library of Trinity College Dublin / Freshfield Album/ 1574: http://trin-sites-pub.trin.cam.ac.uk/manuscripts/O_17_2/manuscript.php?fullpage=1&startingpage=21 (20.04.2016)
Truong, Alain R., http://www.alaintruong.com/archives/2012/01/19/23281953.html, (Erişim 18.05.2016).

TSMK. H. 1344, 191a.

Williams, David, "Gargoyles – A Chip of the Old Block". *The Gargoyle The Journal of The Malcolm Muggeridge Society,* Issue no. 5, January 2005, p.12-14.

XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü c. I-VII, Ankara: TTK Basımevi 1965.

Yonuk, Aysun Altunöz, "Mimarinin Efendisi ve Kökleri: Gargoyle Heykeller", *Yedi: Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi,* Yaz 2012, sy. 8, s. 27-37.

Koca Sinan'ın Rahmet Olukları Resimler Listesi

01. Mizab-ı Rahme, Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emanetler Dairesi (F. Aykaç)

02. Gargoyle (13. yy) Paisley Abbey, Scotland. (https://en.wikipedia.org/wiki/Paisley_Abbey)

03. A gargoyle on Washington National Cathedral (Carl L Bush)

04. Lefkoşa'da Haydar Paşa Camii (St Catherine Kilisesi) Gargoyleleri (A. Tüfekçioğlu)

05. The Great Mosque of Xian Shaanxi China. (Archnet'ten alınmıştır)

06. Kayseri Karatay Hanı Çörteninde Çömelmiş İnsan Figürü (Anonim)

07. Kayseri Karatay Hanı Çörteninde Boğa Figürü (Anonim)

08. Kayseri Karatay Hanı'nda Arslan Başı Şeklinde Çörten (Anonim)

09. Kayseri Sultan Hanı'nda Arslan Başı Şeklinde Çörten (Anonim)

10. Kayseri Sahibiye Medresesi'nde Üsluplaştırılmış Arslan Başı Şeklinde Çörten (Anonim)

11. el-Hamra Sarayı'nda Arslanlı Avlu Fıskiyesi

12. Bursa'da Ebu İshak Câmii Önündeki Abdullah Mustafa Türbesi Çörteni

13. Babasultan Köyü Geyikli Baba Câmii Çeşmesi

14. Şehzade Câmii Kıble Cephesi

15. Şehzade Câmii Doğu Cephesi Rahmet Olukları

16. Şehzade Câmii Doğu Koltuk Kapısı Yanlarında Rahmet Olukları

17. Şehzade Câmii Doğu Koltuk Kapısı Sağ Yanındaki Rahmet Oluğu

18. Şehzade Câmii Kıble İstikametine Akan Rahmet Oluğu

19. Süleymaniye Câmii

20. Süleymaniye Câmii Ağalar Kapısı Üstündeki Rahmet Olukları

21. Süleymaniye Câmii Akdeniz Cephesi Rahmet Oluklarının Bir Bölüğü

22. Süleymaniye Câmii Akdeniz Cephesi Rahmet Olukları

23. Süleymaniye Câmii Karadeniz Cephesi Koltuk Kapısı Üstündeki Rahmet Olukları

24. Süleymaniye Câmii Akdeniz Cephesi Minare Önüne Akan Rahmet Oluğu

25. Süleymaniye Camii'nin Mücessem Resmini Taşıyan Ustaların Geçidi, *Sûrnâme-i Hümâyûn*, TSMK. H. 1344, 191a.

26. The Library of Trinity College Freshfield Album, (1574), Dublin

27. Süleymaniye Câmii Kıble İstikametine Akan Rahmet Oluğu

28. Selimiye Câmii

29. Selimiye Câmii Batı Cephesi Rahmet Olukları

30. Selimiye Câmii Batı Cephesi Mihrab Duvarına Yakın Rahmet Olukları

31. Selimiye Câmii Batı Cephesi Rahmet Oluklarından Bir Bölük

32. Selimiye Câmii Batı Cephesi Abdest Muslukları Üstünde

Bugün Mevcut Olmayan Sakfın Duvar Bağlantıları

33. Selimiye Câmii Batı Cephesi Koltuk Kapısı Üstündeki Rahmet Olukları

34. Selimiye Câmii Medhal Revakının (Taşra Sofası) Batı Yöne Akan Rahmet Oluğu

35. Selimiye Câmii Medhal Revakının Batı Yöne Akan Rahmet Oluğu Alttan Görünüşü

36. Selimiye Câmii Medhal Revakının Taşra Haremine Akan Rahmet Oluğu

37. Selimiye Câmii Mihrab Duvarında Kıble İstikametine Akan Rahmet Oluğu Yandan Görünüşü

38. Selimiye Câmii Mihrab Duvarında Kıble İstikametine Akan Rahmet Oluğu Yakın Görünüşü

39. Selimiye Câmii Mihrab Duvarında Kıble İstikametine Akan Rahmet Oluğu

40. Şehzade Câmii Şadrevanı

41. Şehzade Câmii Şadrevanı Su İçme Çanağı ve Abdest Muslukları

42. Şehzade Câmii Şadrevanında Kuşlar İçin Su Çanağı

43. Süleymaniye Câmii Şadrevanı

44. Süleymaniye Câmii Şadrevanı Cephe Tasarımı ve Madenî Şebekeli Penceresi

45. Süleymaniye Câmii Şadrevanı Tavan Fıskiyesi

46. Süleymaniye Câmii Yanlarında Abdest Muslukları

47. Selimiye Câmii Şadrevanı Abdest Musluğu ve Su Çanağı

48. Selimiye Câmii Müezzin Mahfili Altı Fıskiyesi

49. Sermimar Koca Sinan'ın Türbe ve Sebili

50. Koca Sinan Sebilinde Su Çanakları ve Bağlantı Kanalı

51. Su İçen Karınca, (http//www.resimrehberi.com'dan alınmıştır).

Planlar ve Şekiller Listesi

Plan 1. Şehzade Câmii Rahmet Oluklarının Plan Üzerindeki Yerleri (Plan A.S. Ülgen'den alınmıştır).

Plan 2. Süleymaniye Câmii Rahmet Oluklarının Plan Üzerindeki Yerleri (Plan A.S. Ülgen'den alınmıştır).

Plan 3. Selimiye Câmii Rahmet Oluklarının Plan Üzerindeki Yerleri (Plan Archnet'ten alınmıştır).

Şekil 1. Selimiye Câmii'nin Doğu Cephesi Rahmet Oluklarından Birinin Alttan Görünüşü.

Şekil 2. Selimiye Câmii'nin Kıble Yönü Rahmet Oluğu Önden Görünüşü.

Şekil 3. Selimiye Câmii'nin Kıble Yönü Rahmet Oluğu Alt-Yandan Görünüşü.

ŞEHZADE CAMİİ / İSTANBUL